

Válságértelmezések a dezinformáció korában

A Political Capital és a Friedrich-Ebert-Stiftung tanulmánya

2023. április

Tartalom

Bevezetés	3
Vezetői összefoglaló.....	4
Az energiaválság	5
Az energiaválság értelmezései.....	5
Az orosz energiafegyver.....	7
Az energiaválság kezelése.....	8
Magyar sajátosságok.....	9
Az Oroszország ellen bevezetett szankciók.....	10
A szankciók értelmezései	11
Az Oroszország elleni szankciók hatása	12
Magyar sajátosságok.....	13
Az inflációs válság	14
Az inflációs válság értelmezései.....	15
Magyar sajátosságok.....	17

Bevezetés

Az Ukrajna ellen több mint egy éve zajló orosz katonai agresszió nem bontotta meg az Európa Unió egységét, sőt, a háború váratlan összhangot és viszonylagos hatékonyságot teremtett az uniós döntéshozatalban. Ezen a téren tehát jelenleg nem lehet válságról beszélni.

Van viszont három, részben a háborúból következő krízisterület, amelyek hosszabb távon befolyásolhatják az európai egység ügyét:

1. az energiaválság,
2. az Oroszország elleni szankciók kérdése,
3. az infláció.

Az alábbiakban megvizsgáljuk, milyen értelmezések, válságmagyarázatok, várakozások és dezinformációs narratívák jelentek meg e három téma kapcsán, illetve, hogy ezekből mi igazolható, és mi nem. Az egyes témakörök kapcsán külön kitérünk a magyarországi vonatkozásokra is.

A klímaválság szerteágazó témájával ebben az anyagunkban azért nem foglalkozunk, mert azt épp az itt tárgyalt kérdések szorították háttérbe az elmúlt bő egy évben. A klímaváltozás ügye bár – jelentős részben az energiával kapcsolatos dilemmákkal összefüggésben – épp kezdi visszafoglalni korábbi pozícióját a nyilvánosságban, ennek vizsgálata egy önálló elemzést igényelne.

Vezetői összefoglaló

Az Európai Uniót nem sikerült térdre kényszerítenie az orosz energiafegyvernek. Az orosz gáz helyébe norvég, amerikai és észak-afrikai gáz lépett, hosszú távon leértékelve Oroszország szerepét a kontinens energiaellátásában. Az átállás ugyan komoly anyagi áldozatokat követelt, de a források diverzifikációjával, a takarékosági intézkedésekkel és az enyhe időjárásnak köszönhetően, Európában sikerült jelentősen csökkenteni a gázfogyasztást, elkerülve ezzel a legrosszabb forgatókönyveket. **Magyarország a magas ár és a geopolitikai kockázatok ellenére ragaszkodni látszik az orosz gázhoz, de az uniós folyamatok vélhetően a magyar kormányt is a csendes diverzifikáció felé terelik majd.**

Az európai lakosság viszonylagos egységben vészelte át az energiaválság első szakaszát. A kisebb EU-ellenes és oroszbarát tüntetésektől eltekintve nem alakult ki olyan komolyabb tiltakozási hullám, amelyektől fél éve még Európa-szerte sokan jogosan tartottak. **A közvélemény-kutatások szerint, egy évvel az Ukrajna elleni orosz invázió után az európaiak többsége továbbra is erős szolidaritást tanúsít Ukrajnával, támogatja az országot és lakosságát segítő intézkedéseket. Az uniós polgárok 80 százalék feletti többsége továbbra is elkötelezett az energetikai átmenet felgyorsítása iránt, különös tekintettel a megújuló energiába történő beruházásokra és az EU orosz energiaforrásoktól való függőségének csökkentését célzó intézkedésekre.** Európa szélsőséges pártjai megkísérelték ugyan megélhetési nehézségekre fókuszáló üzenetekkel és megmozdulásokkal növelni a népszerűségüket, valamint megbontani az európai egységet, de törekvéseiket erősen korlátozta a sikeresnek mondható európai válságkezelés.

Az Oroszországgal szemben hozott szankciók hatásait egyelőre nem lehet érdemben értékelni, azok hatása leginkább közép távon lesz érezhető az orosz gazdaság teljesítményén. **A jelenlegi, korlátozott megbízhatóságú gazdasági adatokra hivatkozva számos szankciókritikus narratívát terjesztettek Európa-szerte szélsőséges és oroszbarát politikai csoportosulások. Ennek hatása viszont mérsékelten jelenik meg az európai országokban, melyek többségében továbbra is magas a szankciók támogatottsága. Az a narratíva, miszerint a nyugati szankciók inkább Európa számára okoznak nehézséget, nem alátámasztható.** Ez azzal együtt is így van, hogy az Oroszország ellen bevezetett szankciók hatásának teljes körű kiértékelésére még éveket kell várnunk.

2021-2022-ben évtizedek óta nem látott inflációs hullám söpört végig a világon. A fogyasztói árak az országok többségében jelentősen, sokszor két számjegyű mértékben emelkedtek. **A magyar infláció nemzetközi összehasonlításban is különösen magas, tavaly november óta EU-rekorder.** Bár az Orbán-kormány – kihasználva a nyilvánosságban meglévő dominanciáját – szinte kizárólag a háborúval, illetve az Oroszországra kirótt európai szankciókkal igyekszik magyarázni a magyar infláció mértékét, valójában inkább a kormány egyes intézkedései és az orosz energiahordozóknak való kitétség pörgeti a hazai áremelkedést.

Az Orbán-kormány EU-ellenes üzeneteinek következményeként az Unió támogatottsága több területen is visszaesett az elmúlt fél évben Magyarországon. Különösen az EU-t pozitívan értékelők tábora csökkent, mintegy 12 százalékponttal, így jelenleg az EU megítélése a magyarok körében már rosszabb, mint az európai uniós átlag. A kormányzati kommunikáció

erős hatását jelzi, hogy a magyar lakosság pártpreferencia alapján is megosztott ebben a kérdésben, az ellenzéki és a kormánypárti szavazók között 20 százalékpontos a különbség.

A magyar közvélemény változásából az látszik, hogy a kormányzati kommunikációs gépezet hatékonyan tudja befolyásolni a magyar választók véleményét, legyen szó az orosz-ukrán háborúról, az Oroszország elleni szankciókról vagy az inflációról. Ez különösen a kormánypárti választók esetében markáns. A kormány tehát sikeresen hárítja át a felelősséget az Európai Unióra és a saját maga által is megszavazott szankciókra az energiaárak vagy általában az infláció kapcsán, miközben más országokkal ellentétben Oroszország felelősségének kérdését kerüli.

Az energiaválság

Az európai országok rég nem látott energiaválságot éltek át az elmúlt egy évben. A teljes európai energiaellátást felborította az Ukrajna elleni orosz invázió részeként bevetett orosz energiafegyver. 2021 és 2022 folyamán Oroszország jelentősen csökkentette az Európába irányuló csővezetékes gázszállításokat, példátlan nyomást gyakorolva ezzel az ellátásra, ami globális energiapiaci válsághoz vezetett. Mivel az EU a földgáz fogyasztásának több mint 80 százalékát importból fedezi, ennek felét pedig korábban Oroszország szolgáltatta¹, Európa egyszerre szembesült hiánnyal és árrobbanással, amelynek mértéke a 2022. augusztus-szeptemberi csúcson a korábbi évek viszonylatában nagyjából 15-szörös árnövekedést jelentett.

A földgáz hiánya és magas ára komoly hatással volt a villamosenergia árára is, hiszen a kontinens áramellátásának jelentős részét gázerőművek fedezik. A földgáz és a villamosenergia árának emelkedése pedig közvetve és közvetlenül is hozzájárult az inflációhoz, hiszen a magas energiaköltség a termelés korlátozására, leállítására vagy az előállított termékek árának növelésére ösztönözte az ipar szereplőit. Az árak emelkedése és a potenciális gazdasági és szociális válság mellett a gázhiány réme is felvillant az európai döntéshozók szeme előtt.

A kialakuló helyzet miatt az elmúlt év egyik legfontosabb témája Európa-szerte az energiabiztonság volt. **Az 2023. januári Eurobarometer adatok alapján azt láthatjuk, hogy az uniós polgárok az emelkedő árakat / az inflációt / a megélhetési költségeket tartják az EU előtt álló két legfontosabb kihívás egyikének (32%), amelyet a nemzetközi helyzet (28%) és az energiaellátás (26%) követ.** Az energiaellátással és az árakkal kapcsolatban növekvő aggodalmat a szélsőséges és populista szereplők Kreml-barát és EU-ellenes narratívák terjesztésére használták és használják fel, amelyek az EU-t gyengének, a szankciós politikát pedig elhibázottnak láttatják.

Az energiaválság értelmezései

Ezeket a témákat eltérő módon közelítették meg Európa politikai szereplői. Míg például az **észt** választási kampányban az energiaválság és a rekordmagas infláció felelősségét

¹ <https://www.consilium.europa.eu/en/infographics/eu-gas-supply/>

közvetlenül Oroszországra hárították², addig **Magyarországon** a kormányoldal az Európai Uniót hibáztatta.

A zöldpártok a klímaváltozás elleni küzdelemként is értelmezték az orosz gáz kiváltásáért tett erőfeszítéseket, de erősen kritizálták, hogy azt nem megújuló energiaforrásokra, hanem gyakran szénre és más gázforrásokra cserélték.³ Ez a konfliktus különösen **Németországban** volt látványos, ahol a Zöldek a szövetségi kormánykoalíció részeként kénytelenek voltak szénbányák ideiglenes bővítéséről döntést hozni, hogy elkerüljék az energiahiányt. A döntést belső feszültségek, tüntetések és komoly médiafigyelem övezte.⁴ Németország végül egy év leforgása alatt képes volt kiváltani az orosz gázt, és ez az Északi Áramlat gázvezetékek megsérülése miatt vélhetően tartós is lesz. Ennek ellenére a nukleáris erőműveinek bezárása miatt továbbra is rengeteg kritika éri a német kormányzatot mind politikai, mind szakértői szinten.⁵

Emellett a zöldpártoknak az orosz gázzal leválás, a dekarbonizáció felé elmozdulás és a lakosság szociális szükségleteinek kielégítése között kellett egyensúlyozniuk. Sokan aggódtak amiatt, hogy az energiaválság és az Ukrajnában zajló háború kezelése elterelte az európai döntéshozók és a közvélemény figyelmét a klímaváltozás elleni küzdelemről. Szakértők szerint az energiaválság ugyan rövid távon növelheti a károsanyag-kibocsátást, de hosszú távon a zöld átmenetet segíti elő, hiszen a válság biztonságiasította az energiaellátás kérdését, mind a lakosság, mind a vállalatok és a kormányok számára, ami közép távon a megújuló energiára fogja irányítani a figyelmet.

Az oroszbarát pártok és médiumok természetesen ennek ellenkezőjéről beszéltek, és Moszkvával összhangban Európa deindusztrializációjával és amerikai függésével riogattak^{6,7}:

1. **Az Oroszországgal szembeni nyugati szankciókat kell okolni az energiaárak emelkedéséért.** A narratíva szerint az európai energia- és szankciópolitika hatástalan és káros, mivel Európa-szerte növeli az inflációt és energiahiányt okoz. Oroszországot ugyanakkor egyenesen a nyugati nyomás áldozataként kísérelték meg bemutatni. Az oroszbarát oldalak mégsem sürgetik a szankciók feloldását, hiszen az ő értelmezésükben azok éppen hogy erősítik Oroszországot és gyengítik Európát. Több esetben az a narratíva is megjelent, hogy Washington a szankciókon keresztül próbálja gyengíteni és „deindusztrializálni” Európát.
2. **Az orosz gáznak nincs alternatívája Európában.** Ennek részeként megjelentek olyan állítások, hogy a megújuló energiákra való áttérés felelős az energia árának emelkedéséért, és hogy az USA opportunistá módon hasznot húzott az európai válságból a folyékony földgáz (LNG) értékesítésén keresztül. Utóbbi egészült ki azzal a narratívával, miszerint az amerikai titkosszolgálat robbantotta fel az Északi Áramlat

² <https://www.euronews.com/2023/03/01/your-quick-and-easy-guide-to-estonia-general-election>

³ [Putyin ledobta a gázbombát Európára - Privátbankár.hu \(privatbankar.hu\)](https://privatbankar.hu/putyin-ledobta-a-gazbombat-urpára)

⁴ [Folyamatosan ürítik ki a német bányavárost rendőrök | Euronews](https://www.euronews.com/2023/03/01/your-quick-and-easy-guide-to-estonia-general-election)

⁵ [Aszódi Attila: a német atomerőművek kényszerű újraindítása nem "egy kulcs elfordítása" - Infostart.hu](https://www.infostart.hu/gazdasag/1100-ember-halhatott-meg-amiert-leallitottak-a-nemet-atomeromuveket)
[Gazdaság: 1100 ember halhatott meg, amiért leállították a német atomerőműveket | hvg.hu](https://www.hvg.hu/gazdasag/1100-ember-halhatott-meg-amiert-leallitottak-a-nemet-atomeromuveket)
[Nem véletlen, hogy most lelkesedtek fel a németek az atomenergia szankcionálása iránt | G7 - Gazdasági sztorik érthetően](https://www.g7.org/en/press-room/2023/03/01/g7-statement-on-estonia-general-election)

⁶ <https://euvsdisinfo.eu/smoke-mirrors-and-gas-the-kremlin-deflects-blame-for-the-energy-crisis/>

⁷ [Russia's Far-Right Campaign in Europe - Lawfare \(lawfareblog.com\)](https://www.lawfareblog.com/russia-s-far-right-campaign-in-europe)

gázvezetékeket, ezzel magához láncolva Európát az amerikai LNG-n keresztül. Emellett Oroszországot megbízható energetikai partnerként próbálták bemutatni, amely teljesíti a kötelezettségeit.

3. **Orosz gáz nélkül Európa meg fog fagyni a télen.** Az oroszbarát oldalak széles körű tiltakozásokat jósltak, amelyek következtében káoszba fulladnak majd európai fővárosok utcái, és akár meg is buktathatják az uniós kormányokat vagy magát az EU-t. Ahol tüntetésekre került sor, ott az oroszbarát csatornák lelkesen tudósítottak az uniós szankciók megszüntetésére irányuló felhívásokról, azt a benyomást keltve, hogy ezek a tüntetések a nyugati társadalmak uralkodó hangulatát képviselik.

A szélsőséges és gyakran oroszbarát pártok pedig szociális katasztrófát igyekeztek láttatni az energiaválságban.⁸⁹ **Lengyelországban** az energiabiztonsággal kapcsolatos diskurzust nem formálni próbálták az oroszbarát szereplők, hanem hasznot húzni a téma iránti érdeklődésből. Bár a szélsőjobb oldali ellenzék a kormányt is kritizálja az energiaválság miatt, elsősorban mégis az EU-s politikákat – főleg a klímapolitikát – hibáztatják, amellyel hagyományosan kritikus a lengyel szélsőjobb és a kormány is. Az energiabiztonság témáját viszont csak ritkán kötötték össze az Oroszország elleni EU-s szankciókkal.¹⁰ **Romániában** annak ellenére, hogy az energiabiztonság fontos téma, a szélsőjobb nem talált ezen a területen hatékony narratívát. Így az erről szóló diskurzust a lengyel esethez hasonlóan nem irányítani próbálták, hanem igyekeztek kihasználni, ha a téma napirendre került.¹¹

Az orosz energiafegyver

Az energiaárak már az orosz invázió és a szankciók kivetése előtt, 2021 folyamán emelkedni kezdtek, ami már önmagában is cáfolja, hogy az Oroszország elleni 2022-ben és 2023-ban kivetett szankciók volnának a fő okozói az inflációnak. Ehhez már-már mellékes adalék, hogy a vezetékes földgáz nem is érintik az uniós szankciók.

Az áremelkedést valójában több tényezőre lehet visszavezetni. Az évek óta tartó alacsony energiaárak, valamint a bankokra gyakorolt szabályozási nyomás, hogy csökkentsék a környezetszennyező iparágakban való kitettségüket csökkentették a fosszilis tüzelőanyagokba történő befektetéseket. A koronavírus-járvány okozta recesszióból való, a vártnál gyorsabb kilábalás pedig a kereslet kínálatot meghaladó növekedését eredményezte, ami az árak szükségszerű növekedését hozta magával. Erre az organikusnak mondható folyamatra csatlakozott rá Oroszország, amely 2021 őszétől kezdődően csökkenteni kezdte az Európába irányuló gázszállításokat, vélhetően már az Ukrajna elleni invázióra készülve.

Az invázió kezdete óta pedig a Kreml egyértelműen fegyverként használja az energiát, megszegve a szerződéses kötelezettségeit annak érdekében, hogy megtörje az EU egységét. Oroszország a 2022-es év folyamán a valaha volt csúcshoz képest durván 80 százalékkal csökkentette európai vezetékes gázexportját.¹² Mivel az EU a földgáz fogyasztásának több

⁸ [German far-right party protest energy crisis \(aa.com.tr\)](https://aa.com.tr)

⁹ [Austria split over Russia sanctions – EURACTIV.com](https://euractiv.com)

¹⁰ [Narratívák békéről, szankciókról, revizionizmusról, ukranizációról – Kreml-párti befolyásolási taktikák és műveletek a régióban - PC \(atlatzo.hu\)](https://atlatzo.hu)

¹¹ Uo.

¹² [Beating the European Energy Crisis \(imf.org\)](https://imf.org)

mint 80 százalékát importból fedezi, ennek felét pedig korábban Oroszország szolgáltatta¹³, Európa egyszerre szembesült hiánnyal és árrobbanással, amelynek mértéke a 2022. augusztus-szeptemberi csúcson a korábbi évek viszonylatában nagyjából 15-szörös árnövekedést jelentett. Mindez hosszabb távon szinte megfizethetetlen költségeket okozott volna, kiváltképp az alacsonyabb jövedelmű országokban.¹⁴ ¹⁵ Ennek köszönhetően a fogyasztás csökkentése, a diverzifikáció, valamint az energiahatékonysági beruházások kerültek az európai országok energiapolitikájának célkeresztjébe.

Moszkva a kialakult válság segítségével kísérelte megtörni az invázió nyomán kialakult európai egységet, hogy politikai engedményekre kényszerítse a Nyugatot. Az orosz cél a szankciók feloldásának elérése mellett az Ukrajna felé mutatott szolidaritás letörése, valamint a segítségnyújtás delegitimizálása volt, hogy végül a Nyugat vegye rá Kijivet a Moszkvával való kiegyezésre. Mindez azt jelenti, hogy az energiafegyver az Európa ellen vívott orosz hibrid háború egyik eszköze.

Ahogy azonban mára ez világossá vált, az orosz energiafegyver elbukott. A Nemzetközi Energia Ügynökség igazgatójának szavaival élve: „Oroszország kijátszotta az energiakártyát, de nem nyert”. Ennek következtében pedig Oroszország most azzal szembesül, hogy 2023-ban valószínűleg tovább csökken az olaj- és a gázkitermelés, és tartósan elveszíti tekintélyét a nemzetközi porondon. A szankciók miatt nemcsak a fő vásárlóit veszíti el, hanem a kulcsfontosságú technológiákhoz és a finanszírozáshoz való hozzáférést is. A korábban Európába szállított gáz nagy része pedig nehezen fog alternatív piacot találni, hiszen az európai országok nem fognak soha többet Oroszországra hagyatkozni az energiaellátásuk biztosítására. A nemzetközi gázkereskedelemben való részesedése a 2021-es 25%-ról 2023-ra lényegében a felére, 13%-ra csökken. A gáz mellett az orosz olaj nagy részét is sikerült kiiktatni az európai energiapiacról. Mivel az orosz gazdaság egyik legjelentősebb szektora az energiaexport, idővel az orosz állam finanszírozási nehézségekkel szembesülhet.¹⁶

Az energiaválság kezelése

Az európai országok sikeresen kezelték az energiaválság első hullámát, ugyanakkor az elemzők arra figyelmeztetnek, hogy a következő tél hasonlóan nehéz lehet. Az uniós országok sikeresen együttműködtek annak érdekében, hogy korlátozzák a túlzottan magas gázárakat, erősítsék a szolidaritást és megosszák a gázkészleteiket, visszaszorítsák a háztartások és a vállalkozások energiaköltségeit, csökkentsék az EU energiafüggőségét, biztosítsák a földgázellátás biztonságát, valamint felgyorsítsák a zöld átállást.¹⁷

Az uniós országok végül 2022 augusztusa és 2023 januárja között – az elmúlt öt év átlagához viszonyítva – együttesen 19%-kal csökkentették az EU-ban felhasznált földgáz mennyiségét.¹⁸ Ez egyszerre volt tudatos döntés, a kedvező téli időjárás és kényszer eredménye, hiszen a

¹³ <https://www.consilium.europa.eu/en/infographics/eu-gas-supply/>

¹⁴ Stratégiai Védelmi Kutatóintézet: Az orosz–ukrán háború első évének tanulságai, 2023.02.24.

¹⁵ McWilliams, B., G. Sgaravatti, G. Zachmann (2021) 'European natural gas imports', Bruegel Datasets, first published 29 October, available at <https://www.bruegel.org/publications/datasets/european-natural-gas-imports/>

¹⁶ <https://www.iea.org/commentaries/where-things-stand-in-the-global-energy-crisis-one-year-on>

¹⁷ <https://www.consilium.europa.eu/hu/policies/energy-prices-and-security-of-supply/>

¹⁸ <https://www.consilium.europa.eu/en/infographics/gas-demand-reduction-in-the-eu/>

magas földgázárak a lakosságot, az ipart és az államot is spórolásra ösztönözték. Emellett az orosz gáz sikeresen leváltotta önmagát Európában, mindössze 10 százalékra csökkentve részesedését a kontinens gázellátásában. Oroszország helyét Norvégia, az Egyesült Államok és Észak-Afrika vette át.¹⁹ Az orosz gáznak való évtizedes kitettséget egy év alatt sikerült felszámolni (legalábbis Európa nagy részén), valamint a gáz árát is sikerült stabilizálniuk a nyugati országoknak.

Az európai lakosság is látszólagos egységben vészelte át az energiaválság első szakaszát. Az uniós polgárok nagy többsége (84%-a) 2023 januárjában egyetértett azzal, hogy az EU-nak a lehető leghamarabb csökkentenie kell az orosz energiaforrásoktól való függőségét. Azzal is túlnyomórészt egyetértettek, hogy az EU-nak a megújuló energiákba való tömeges beruházással támogatnia kellene a zöld átmenetet (86%). Emellett 81%-uk azt állítja, hogy már tett lépéseket saját energiafogyasztásának csökkentése érdekében.

A látszólagos egység ellenére számos ország tapasztalt megmozdulásokat az energiaárakkal és megélhetési költségekkel kapcsolatban, amelyek sok esetben Nyugat-ellenes hangokkal is párosultak. Csehországban például 2022 őszén több tünetést követően a helyhatósági választásokon is megrendült a kormánykoalíció támogatottsága. Ugyanakkor a tüntetések nem változtatták meg a cseh kormány Ukrajnával vagy a szankciókkal kapcsolatos politikáját.²⁰ Ha pedig a tágabb európai kontextust nézzük, a szélsőséges pártok nem törtek előre az elmúlt hónapokban.

Magyar sajátosságok

Magyarország kifejezetten ki volt téve az orosz energiafegyver hatásainak. Mindezt a magyar kormányzat egyik részről Kreml-barát külpolitikai döntésekkel, illetve a felelősség Unióra való áthárításával próbálta ellensúlyozni. Magyarország volt 2022-ben az egyetlen olyan uniós ország, amellyel szemben a Gazprom tartotta a szerződésesen vállalt szállítási kötelezettségeit. Mára a Magyarországra délről csatlakozó Török Áramlat az egyetlen olyan csővezeték, amelyen keresztül orosz gáz érkezik az Európai Unióba. A hiányból adódó áremelkedéstől azonban a magyar kormány sem tudta függetleníteni magát, így a beérkező orosz gázért az európai átlagnál is magasabb árat fizetett.²¹ Ez pedig a választások után a rezsicsökkentés részleges kivezetése, és így a lakossági és vállalati energiaárak emelésére kényszerítette a kormányt.²² Pont akkor csökkentette az állami támogatás mértékét a kormány, amikor a többi európai ország éppen növelte a transzferek mértékét a saját lakossága felé. A magas energiaárak és az orosz gáznak való kitettség a forint leértékelődéséhez és gazdasági recesszióhoz vezetett Magyarországon.^{23 24}

A gazdasági károkért ugyanakkor a kormány nem Oroszországot, a válság kiváltóját, hanem az Európai Uniót kezdte el okolni, hogy a felelősséget elhárítsa saját hibás

¹⁹ https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/speech_23_1568

²⁰ [Czech voters turn to the far-right for answers to the energy crisis | Euronews](https://www.euronews.com/en/europe/czech-voters-turn-to-the-far-right-for-answers-to-the-energy-crisis)

²¹ <https://g7.hu/adat/20230402/sokkal-tobbet-fizetunk-az-orosz-gazert-mint-a-mashonnan-erkezoert/>

²² https://hvg.hu/gazdasag/20220721_Itt_van_minden_reszlet_a_rezsicsokkentenes_csokkenteserol_dijszabask_limitek_jogosultak

²³ <https://g7.hu/penz/20220825/a-forint-sorsa-a-politikusok-kezeben-van/>

²⁴ https://hvg.hu/gazdasag/20230302_gdp_ksh_reszletes

energiapolitikájáról.²⁵ Ennek érdekében – a választási kampány alatt és után is – a kormányzati irányítású média számos oroszbarát és Nyugat-ellenes narratívát terjesztett:

- **A gazdasági- és energiaválságot „Brüsszel” / „a Nyugat” politikája okozza** (mindhárom szereplőnél jelen van) – A narratíva szerint az európai energia- és szankciópolitika hatástalan és káros, mivel Európa-szerte növeli az inflációt, és energiahiányt okoz. A szankciók váratlan hatásai, mint például az élelmiszerárak emelkedése, valamint az afrikai élelmiszerhiány és éhínség a rossz nyugati politikák következménye. A narratíva Oroszország szerepét és felelősségét egyáltalán nem említi.²⁶
- A másik narratíva szerint – az előzővel összefüggésben – **nem elfogadható, hogy a magyarokkal fizettessék meg a háború árát.**²⁷ Mindezt azonban az energiaválság megoldásán dolgozó Európai Unióval szembeni kritikaként fogalmazta meg, nem pedig az energiafegyvert Európa ellen használó Oroszországgal szemben.
- A kormány emellett hangsúlyozta, hogy **az orosz energia elengedhetetlen Magyarország energiabiztonságához és a rezsicsökkentés fenntartásához.**²⁸ Az energia fontos témája volt 2022. április előtt az Fidesz választási kampányának is, ahol a választás tétje szerintük a „háború vagy béke” mellett **a rezsicsökkentés megtartása** volt.²⁹ Utóbbi alnarratíva a választási kampány után, a rezsicsökkentés korlátozása ellenére is fennmaradt, relevanciája azonban csökken. Márciustól kezdve volt még egy, kevésbé hangsúlyos vonala is a kormányzati kommunikációnak, miszerint fontos lenne elérni az energiafüggetlenséget, hosszú távon a **függetlenedést az orosz energiától.**³⁰

Az Oroszország ellen bevezetett szankciók

Az Oroszországgal szemben az ukrajnai inváziót követően bevezetett szankciórendszer példátlan volt, mind a gyorsaságát, mind a mértékét tekintve. Már február 22-e előtt is 2695 szankció volt érvényben Oroszországgal szemben, főként a Krím-félsziget 2014-es illegális annektálása, a kelet-ukrajnai szakadárak támogatása, illetve az MH17-es malajziai repülőgép lelövése miatt.³¹ Egyes becslések szerint az Oroszországi Föderáció Észak-Koreát, Szíriát és Iránt megelőzve a világ legtöbb (több mint 15 ezer) szankcióval sújtott országa. A legtöbb ilyen szankciót (9843-at) célzottan magánszemélyekkel szemben hozták meg, az orosz politikai és gazdasági elit szereplőit célozva. A szankciók célja, hogy gyengítsék Oroszország képességét a

²⁵ <https://g7.hu/kozelet/20230412/lehetne-es-kellene-is-csokkenteni-az-orosz-gazfuggoseget-de-a-kormany-nem-torekszik-ra/>

²⁶ Orbán Viktor: A tagállamoknak a magas árak mellett még Brüsszellel is hadakozniuk kell (2022.02.16., [hirado.hu](https://www.hirado.hu)); Mehet az orosz műtrágya Amerikába (2022.04.01., [Moszkva tér](https://www.moszkva.ter)); Európai öngól: energetikai válság alakulhat ki az orosz gáz nélkül (2022.04.07., [Szent Korona Rádió](https://www.szentkorona.radió))

²⁷ Varga Mihály: A 2023-as költségvetés a rezsicsökkentés és a honvédelem költségvetése (2022.06.22., [Magyar Nemzet](https://www.magyar-nemzet)), Szijjártó Péter: A kormány semmilyen módon nem enged az energiaellátás biztonságából (2022.06.22., [hirado.hu](https://www.hirado.hu))

²⁸ Németh Szilárd: Az orosz energiaforrás nélkül nincs fenntartható rezsicsökkentés (2022.06.02., [Magyar Nemzet](https://www.magyar-nemzet))

²⁹ Orbán Viktor: A baloldal veszélybe sodorja az ország energiaellátását (2022.04.01., [hirado.hu](https://www.hirado.hu))

³⁰ Orbán Balázs: Célunk az orosz energiától való függetlenedés (2022.03.24., [Magyar Nemzet](https://www.magyar-nemzet))

³¹ [The Castellum.AI dashboard provides consolidated Russia sanctions data. — Castellum.AI](https://www.castellum.ai)

háború finanszírozására, és kifejezetten az invázióért felelős politikai, katonai és gazdasági elitet célozzák.

A szankciók értelmezései

Európában nem beszélhetünk a szankciók okozta válsághelyzetről, az Oroszország ellen bevezetett szankciók egyedül a célországban, Oroszországban okoznak válságot.

Ennek ellenére a Kreml-barát és szélsőjobboldali politikai szereplők a szankciók teljes kudarcáról beszélnek, egyenesen azt állítva, hogy azok az orosz helyett az európai gazdaságot teszik tönkre. A magyar kormány mellett Európa szélsőjobboldali és szélsőbaloldali pártjai is ezt a narratívát terjesztik, így a Marine Le Pen vezette francia Nemzeti Tömörülés, a Matteo Salvini vezette egyik olasz kormánypárt, a Liga, a német AfD és Linke (Baloldal), valamint az osztrák FPÖ.³² Az európai szélsőjobboldal azonban ebben a kérdésben sem egységes, hiszen míg a felsorolt pártok szankciókritikusak, addig például a svéd, a finn és a lengyel társaik erősen oroszellenesek.

Egy korábbi tanulmányunkban³³ négy fő magyarországi narratívát azonosítottunk a szankciók és az energia témájában, melyek a vizsgált három szereplő – kormány, szélsőjobboldal, oroszbarát oldalak – közül legalább kettőnél megtalálható. Ezek a narratívák a háború elejétől kezdve fokozatosan erősödnek, és mivel teljesen egybeesnek az orosz kormányzat által terjesztett narratívákkal, Európa-szerte hasonló szankciókritikus üzenetek jelentek meg.

- **A szankciók több kárt okoznak Európának, mint Oroszországnak** – a narratíva azt állítja, hogy a szankciók nem ártanak Oroszországnak, az nem érzi meg hatásukat, mivel a szankciók által sújtott nyersanyagot máshol eladja, Európának viszont számottevő kára származik belőlük.³⁴
- **Európa megosztott, egyes országok (pl. Magyarország) nem támogatják az EU szankciós és energiapolitikáját** (a magyar kormánynál és az oroszbarát oldalaknál jelenik meg) – a narratíva szerint Európa megosztott az EU-s szankciókkal kapcsolatban. Nem esik azonban szó arról, hogy minden tagállam kormánya, így a magyar is jóváhagyta az uniós szankciókat, hiszen enélkül azok nem is léptek volna életbe.³⁵ A magyar kormány mindössze egy szankciót vétőzött meg: a Kirill pátriárka elleni szankciót³⁶, amelynek azonban – az EU oldaláról – semmi köze nem volt az energia kérdéséhez.
- **A háború és a szankciók mögött nyugati geopolitikai és gazdasági érdekek állnak, a cél Oroszország meggyengítése** (leginkább a szélsőjobboldali és oroszbarát szereplőknél jelenik meg) – a narratíva fókuszában az Egyesült Államok áll; az európai országok szinte kizárólag amerikai szövetségeseiként, szinte kiszolgálójaként jelennek

³² <https://telex.hu/english/2022/10/21/orbans-potential-anti-sanctions-coalition-in-europe-is-pretty-thin>

³³ „Brüsszel a hibás” – szankciókkal és energiával kapcsolatos narratívák Magyarországon (politicalcapital.hu)

³⁴ Kovács Zoltán: az Oroszországgal szembeni szankcióknak nincs hatásuk és ártanak nekünk (2022.07.04., Mandiner); Putyin: Oroszország immunis a szankciókra (2022.02.21., Orosz Hírek); Putyin megmosolyogta a szankciókat: Oroszország 97 milliárd dollár értékben exportált (2022.06.17., Magyar Jelen)

³⁵ Orbán Viktor elutasította a fegyverek küldésére és az orosz energiahordozók betiltására vonatkozó követeléseket (2022.03.25., hirado.hu); A németek többsége elutasítja az orosz energiaembargót (2022.04.13., Orosz Hírek)

³⁶ Patriarch Kirill excluded from EU sanctions after Hungary's objection (02,06,2022, Euronews)

meg. A narratíva szerint a háború és a szankciós politikák az Oroszország térdre kényszerítésére irányuló amerikai/nyugati terv részei.³⁷

Az oroszbarát oldalak szinte minden vizsgált témában aktívak, mivel céljuk elsősorban a Kreml üzeneteinek terjesztése, a zavar- és bizonytalanságkeltés, a feszültségek szítása. Az oroszbarát oldalak narratíváinak legfontosabb eleme **a háború és a szankciók mögött meghúzódó nyugati/amerikai érdekek**, valamint megjelenik a nyugati szankciók hatástalanságának hangsúlyozása, de a témával kapcsolatos minden fő narratíva megtalálható náluk is. Ezeket támogatják a revizionizmust szító és az azt sugalló narratívák, hogy sok ország áll Oroszország oldalán, amelyek nem vezetnek be szankciókat.³⁸

Az Oroszország elleni szankciók hatása

Az Oroszországgal szemben kivetett szankciók eredményességének vizsgálatát több tényező is bonyolítja. Az elsődleges tényező az időbeli távolság hiánya. Az orosz invázióra reagáló szankciókat alig több mint egy éve kezdték el bevezetni a nemzetközi szereplők – elsősorban a nyugati szövetségi rendszer tagjai – és azok több lépcsőben, valamint általában nem azonnali hatállyal léptek életbe. A szankciók hatását az orosz gazdaságra és államháztartásra így nehéz vizsgálni, hiszen a szankciók több típusa még nem vagy csak közvetetten fejtette ki hatását. Emellett korábbi kutatások azt mutatták, hogy még a sikeres szankciós politikák átlagos időigénye is átlagosan 4,5 év volt.^{39 40} Tehát a teljes képet legjobb esetben is évek múlva fogjuk látni.

A hatások valós felmérését tovább nehezíti, hogy a háború köde a valós gazdasági statisztikákat is elrejtí elölünk, nem csak a katonai veszteségekkel kapcsolatosakat. Az invázió kezdete óta Oroszország korlátozta vagy egyenesen beszüntette a részletes statisztikák közzétételét, igaz, az autoriter államok hivatalos adatszolgáltatásai eleve hagyományosan megbízhatatlannak számítanak. Ennek köszönhetően leginkább korai becslések állnak rendelkezésre, ezért óva intenek az elhamarkodott következtetések levonásától.

- **2022-ben az orosz GDP reálértékben 2,1%-kal csökkent**, miközben az infláció megközelítette a 13 százalékot. Ez azt jelzi, hogy ugyan a háború és a szankciók okoztak termeléses csökkenést, annak mértéke elmarad a korábbi, mára túlzónak ható várakozásoktól, miszerint az infláció elérheti a 15-20 százalékot, az orosz GDP pedig várhatóan 10-30 százalékkal fog zsugorodni. Összehasonlítva, a 2014-es szankciók is hasonló, 2,5-3 százalékos GDP-csökkenést eredményeztek, miközben a lakossági fogyasztás 8 százalékkal esett vissza.
- **Az EU és Oroszország közötti kereskedelem jelentősen csökkent**, az árukra és technológiákra vonatkozó exportkorlátozások és tilalmak az Oroszországba irányuló uniós kivitel 49 százalékát érintették (43,9 milliárd euró értékben), az importnak pedig

³⁷ Lavrov, Napóleon és Hitler is arra törekedett, hogy alárendelje magának Európát, az amerikaiak most maguk alá rendelték (2022.03.03., [Orosz Hírek](#)); Az oroszokkal tárgyaló Indiát fenyegeti az USA (2022.04.11., [Szent Korona Rádió](#))

³⁸ Kína nem enged az USA nyomásának és kész mindenben támogatni Oroszországot (2022.03.15., [Orosz Hírek](#))

³⁹ Gary C. HUFBAUER – Jeffrey C. SCHOTT – Kimberly A. ELLIOTT et al: Economic Sanctions Reconsidered. Washington, D.C, Petersen Institute for International Economics, 2007.

⁴⁰ Stratégiai Védelmi Kutatóintézet: Az orosz–ukrán háború első évének tanulságai, 2023.02.24.

<https://svkk.uni-nke.hu/publikaciok/svki-elemzesek/nke-strategiai-vedelmi-kutatokozpont-elemzesek/2023>

58%-át érintik az intézkedések, ami 91,3 milliárd eurót jelent, az Európai Bizottság adatai szerint.⁴¹

- **A nyugati cégek is megkezdtek a leválást az orosz piacról.** A Yale Egyetem vizsgálata szerint több mint ezer vállalat jelentette be nyilvánosan, hogy a nemzetközi szankciók által megkövetelt minimumon túlmenően önkéntesen korlátozzák oroszországi tevékenységüket. 519 vállalat döntött a kivonulás mellett, 502 cég felfüggesztette az oroszországi működését, valamint 149 ígerte tevékenységének visszafogását.⁴² Ugyanakkor mindez nem feltétlenül jelenti az oroszországi termelés csökkenését, vagy a vállalatok tényleges tevékenységének felfüggesztését. A cég korábbi tevékenységét átveheti egy orosz leányvállalat vagy korábbi partner, ami által a nyugati cégek ugyan kifelé azt kommunikálhatják, hogy kivonultak Oroszországból, miközben a tényleges termékek és szolgáltatások oroszországi elérhetősége nem változik. Erre a problémára világított rá egy másik kutatás, amely 1404 nyugati cég 2405 leányvállalatát vizsgálva arra jutott, hogy 2022 novemberéig mindössze 120 vállalat (a vizsgáltak mindössze 8,5 százaléka) vonult ki teljesen az orosz piacról.⁴³

Az uniós szankciók és a gázszállítások csökkentése között nincs közvetlen összefüggés, következésképp a szankciók feloldása nem oldaná meg az európai energiahelyzetet. A szankciós csomagok elfogadása és a gáz ára között sem fedezhető fel semmiféle összefüggés: mára az európai gáztőzsdén a 2022. augusztusi 342 eurós csúcshoz képest 40 euró alá esett a gáz ára, nem lehet tehát „szankciós felárról” beszélni.

A szankciók közül leginkább a technológiai jellegűek fogják várhatóan a legtöbb strukturális kárt okozni az orosz gazdaságban, ennek az azonosítása jelentősen összetettebb az orosz költségvetésre vagy GDP-re gyakorolt közvetlen hatásnál.

Magyar sajátosságok

Amint az energiával kapcsolatos szankciók napirendre kerültek az Európai Unióban, a magyarországi közbeszédet is dominálni kezdték. A témához kapcsolódó narratívákat egyaránt terjeszti a szélsőjobb oldali és az oroszbarát média, de elsősorban a kormány kommunikációjában dominánsak, amely ezzel a témával igyekszik a Magyarországon tapasztalható nehézségekért a felelősséget külső szereplőkre – elsősorban az EU-ra – hárítani. Ennek megfelelően, **a kormány központi narratívája, hogy az Oroszország elleni szankciók tönkreteszik a magyar gazdaságot.**⁴⁴

A magyar ellenzéki szereplők (a Mi Hazánkat nem számítva) általánosságban Nyugat- és EU-barát, kormánykritikus kommunikációt folytatnak az energiabiztonság, valamint a szankciók

⁴¹ https://eu-solidarity-ukraine.ec.europa.eu/eu-sanctions-against-russia-following-invasion-ukraine_en

⁴² Sonnenfeld, Jeffrey and Tian, Steven and Sokolowski, Franek and Wyrebkowski, Michal and Kasproicz, Mateusz, Business Retreats and Sanctions Are Crippling the Russian Economy (July 19, 2022). Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=4167193> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.4167193>
<https://www.yalerussianbusinessretreat.com/simplified-version>

⁴³ Evenett, Simon and Pisani, Niccolò, Less than Nine Percent of Western Firms Have Divested from Russia (December 20, 2022). Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=4322502>

⁴⁴ Orbán Viktor elutasította a fegyverek küldésére és az orosz energiahordozók betiltására vonatkozó követeléseket (2022.03.25., hirado.hu)

témakörében. Az üzeneteik elérését ugyanakkor erőteljesen korlátozza a kormányoldal médiatúlsúlya, és leginkább a kormánykritikus szavazói csoportokat érik el az üzeneteik.

Az azonnali béke szükségességéről, valamint a szankciók hatástalanságáról szóló üzenetek folyamatos ismétlésével a magyar kormánynak sikerült az Ukrajnának nyújtott pénzügyi segély támogatottságát tizennégy, az Oroszország elleni szankciókét pedig kilenc százalékponttal csökkentenie fél év leforgása alatt.⁴⁵ Történt ez annak ellenére, hogy a magyar kormány megszavazta az összes uniós szankciót,⁴⁶ az Ukrajnának nyújtott pénzügyi segélycsomagokat,⁴⁷ de még a fegyverekre se sajnálta az uniós pénzt.⁴⁸ ⁴⁹ Az is ennek a következménye, hogy a magyarok 76 százaléka érzi úgy, hogy a személyes pénzügyeire is komoly hatással van az Ukrajnában zajló háború.⁵⁰

Téma	Teljes támogatás (EU)	Teljes támogatás (HU)	Eltérés 2022. július óta (HU)
Humanitárius segítségnyújtás	91%	89%	-2%
Menekültek befogadása	88%	86%	-4%
Pénzügyi támogatás Ukrajnának	77%	61%	-14%
A Szputnyik és az RT betiltása	67%	58%	-9%
Oroszországgal szembeni gazdasági szankciók	74%	56%	-9%
Katonai segély az EU-n keresztül	65%	50%	-7%

Az inflációs válság

2021-2022-ben évtizedek óta nem látott inflációs hullám söpört végig a világon. A fogyasztói árak az országok többségében jelentősen mértékben emelkedtek. A világ 127 országa közül 58 országban két számjegyű drágulást regisztráltak. Az Európai Unió 27 tagállamának inflációja 10,1 százalék volt augusztusban, míg az eurózónában az árak 9,1 százalékkal emelkedtek az egy évvel korábbi szinthez képest, amire az EU történetében addig nem volt példa. Az európai mintázat szerint a leginkább energiatülszorgatlan Franciaországban volt a legalacsonyabb az infláció, míg a keleti tagállamokban magasabb.⁵¹

⁴⁵ Standard Eurobarometer 98

⁴⁶ <https://www.lakmusz.hu/orban-szerint-a-brusszeli-burokratakat-dontenek-a-szankciokrol-de-valojaban-a-magyar-kormany-is-rendre-megszavazza-azokat-2/>

⁴⁷ <https://24.hu/belfold/2023/03/17/magyar-unios-penz-ukrajna-hitel-kormany/>

⁴⁸ <https://444.hu/2023/01/23/nem-szereti-de-nem-vetozza-az-ukrajnának-szant-eu-s-fegyverpenzt-a-magyar-kormany>

⁴⁹ [Szeged.hu - Megfogyva bár, de törve nem: Európa kitart Ukrajna mellett – Berkes Rudolf, a Political Capital elemzőjének összeállítása](https://szeged.hu/Megfogyva_bár_de_törve_nem:_Európa_kitart_Ukrajna_mellett_-_Berkes_Rudolf,_a_Political_Capital_elemezőjének_összeállítása)

⁵⁰ [Standard Eurobarometer 98 - Winter 2022-2023 - február 2023 - - Eurobarometer survey \(europa.eu\)](https://standard.eurobarometer.eu/survey/2022-2023-winter-február-2023)

⁵¹ https://g7.hu/penz/20221129/indul-lefele-az-inflacio-a-vilagban-a-magyar-meg-21-szazalek-felett-van/?gclid=CjwKCAjw3POhBhBQEIwAqTCuBity_dRNBS8nziQQNMzF9EaqHoY5LvTwmHGTMakUoQUN1DLSOK3nBoCk8sQAvD_BwE

A globális infláció mértéke a világ, és azon belül Európa legtöbb országában 2022 végére tetőzött, de mint gazdasági és politikai kockázat nem szűnt meg. A nyilvánosságban pedig továbbra is fontos téma maradt, hiszen a több évtizedes csúcsról való leereszkedés nagy kihívást jelent a kormányok és jegybankok számára.

Az inflációs válság értelmezései

Bár a magyarországi politikai közbeszédet uraló kormányzati kommunikáció felől nézve olyan, mintha az árak emelkedése mögött kizárólag a 2022 februárjában kitört orosz-ukrán háború és az arra válaszul bevezetett Oroszország elleni szankciók állnának, valójában a drágulás háttere soktényezős.

Az infláció már jóval a háború előtt elkezdett felpörögni. 2021-ben a koronavírus-járvány lecsengése utáni gazdasági visszapattnás energiaéhséggel és elégtelen kínálattal párosult. A globális ellátási láncok szétzilálódtak. Egy a szállítási költségek megugrásáról szóló tanulmány⁵² szerint 2021-ben csak ez az egy tényező mintegy 2 százalékponttal növelte a globális inflációt, ráadásul az alacsony jövedelmű országokban ez a hatás még jelentősebb volt.

Később, a 2021 ősztől tovább emelkedő energiaárakat már nem lehetett csak a gazdaságok energiaéhségével magyarázni. Európára ez különösen igaz, ahol már ekkortól érezte hatását az Oroszországból érkező energiamennyiség visszafogása. Az Ukrajna lerohanására készülő Vlagyimir Putyin ugyanis vélhetően tudatosan csökkentette a kínálatot, 2022 februárja után pedig még inkább visszafogta az Európába irányuló szállításokat, hogy így gyakoroljon nyomást az Európai Unióra, illetve annak tagállamaira. Ez azonban kevésbé hatott, Európa nem várt egységben lépett fel az orosz agresszió ellen, több körben szankciókat vezetett be, ami tovább emelte az energiaárakat.

Az így egymásra rakódó Covid- és energiaválság, valamint a háború gazdasági hatásai szabadították el az inflációt, és az okokhoz természetesen minden országban további egyedi tényezők is hozzájárulhattak.

A kialakult helyzetben **mindenhol hasonló diskurzusok alakultak ki az alábbi kérdések mentén.**

- **Milyen okok, tényezők, szereplők felelősek az infláció elszabadulásáért?**
- **Milyen hatásokkal, következményekkel, forgatókönyvekkel lehet számolni?**
- **Mi a megoldás, milyen eszközökkel szorítható vissza az infláció?**

Az első kérdést illetően az Amerikai Egyesült Államoktól Európáig megfigyelhető volt az a jelenség, hogy **az okok sorában a Covid-válság és azzal kapcsolatban meghozott intézkedések viszonylag gyorsan háttérbe szorultak. A kormányok természetesen mindenhol igyekeztek csökkenteni a saját felelősségüket, és külső tényezőkkel magyarázni az árak emelkedését.** A német kormány például sokszor „az orosz támadóháborút” nevezte meg az infláció legfőbb okozójaként. Az ukrajnai orosz invázió kitörése után tehát ez

⁵² <https://cepr.org/voxeu/columns/shipping-costs-are-important-and-understudied-driver-global-inflation>

könnyebbé is vált, a háború és az orosz energiáról való leválás témája annyira fontos lett, hogy az azt megelőző időszakról egyre kevesebb szó esett.

Az inflációs hatások vonatkozásában a kormányok igyekeztek nyugtatni a közvéleményt. Mind az USA-ban, mind Európában hangsúlyozták a kormányok, hogy az áremelkedés csak átmeneti, 2023-tól már mérséklődés várható. Európában a félelmek csillapítását segítette, hogy bár a Kreml narratívája 2022 nyarán és őszén még a kontinensen élők megfagyasztásával riogatott⁵³, az év végére egyre világosabbá vált, hogy az orosz energia kiváltása gyorsabban megy a vártnál, ezáltal pedig az inflációt gerjesztő energiaárak is csökkenni kezdtek. Az enyhe tél szintén további derűlátásra adott okot, így 2023-ra vonatkozóan már egyértelműen az infláció csökkenését prognosztizáló forgatókönyvek váltak meghatározóvá.

A megoldásokat illetően először a helyzet rövid távú kezelését tárgyaló diskurzusok határozták meg a politikai napirendet. Európában ebbe a témakörbe tartozott a magas energiaárak és élelmiszerárak kezelésének kérdése, az ezzel összefüggő szociális, a lakossági energiaárakat kordában tartó intézkedések, a béremelési követelések kérdése, az energiatakarékoskodás és az energiatakarékok képzése. Később pedig megjelentek a hosszú távú kérdésekről szóló diskurzusok. Ide sorolható az orosz energiahordozóktól való függés csökkentése a megújuló energiaforrások szerepe, a nukleáris alapú energiatermelés felfuttatása, a klímavédelem ügye. Az a kérdés, hogy mi a fontosabb: a drágább megújulóakra való átállás, vagy az olcsóbb, de a környezetvédelmi szempontból visszalépést jelentő szénérművek újraindítása?

Az Amerikai Egyesült Államokban szintén kiemelt témává vált az inflációra gyógyírt jelentő megoldások keresése. Noha az infláció mértéke messze elmaradt az európaiktól, ottani viszonylatban ez is évtizedes csúcspontot döntögetett, és jelentős lakossági elégedetlenséget váltott ki. Jellemző például, hogy a Biden-adminisztráció által már korábban megígért adózási reformokat, megújulóenergia- és energiahatékonysági támogatást és egészségügyi változtatásokat tartalmazó törvénycsomagot „inflációcsökkentési törvény” néven fogadták el 2022 augusztusában, noha az ennek keretében megvalósuló intézkedések alig kimutatható hatással bírtak az infláció mértékére.⁵⁴ *„Rendkívül szerény törvényjavaslat, amely gyakorlatilag semmit sem tesz az országunk dolgozó családjait sújtó óriási válsághelyzetek megoldására – mondta⁵⁵ erről Bernie Sanders szenátor, aki végül maga is megszavazta ugyan a javaslatot, de annak tartalmával elégedetlen volt. Ahogy az amerikai választók többsége is: a The Wall Street Journal tavaly nyári közvélemény-kutatása⁵⁶ szerint a válaszadók 83 százaléka minősítette rossznak a gazdaságot, több mint egyharmaduk, 35 százalékuk pedig úgy nyilatkozott, hogy egyáltalán nem elégedett anyagi helyzetével. Ennek ellenére végül az amerikai félidős választáson⁵⁷ kormányzó demokraták nem szerepeltek rosszul, legalábbis a*

⁵³ <https://www.reuters.com/business/energy/putin-blames-germany-west-nord-stream-1-shutdown-2022-09-07/>

⁵⁴ <https://www.cbo.gov/publication/58366>

⁵⁵ <https://24.hu/tudomany/2022/08/18/usa-legnagyobb-klimavedelmi-torvenye-2022-inflaciocsokkentesi-torveny-inflation-reduction-act-joe-biden-klimavedelem/>

⁵⁶ <https://www.wsj.com/articles/inflation-political-division-put-u-s-in-a-pessimistic-mood-poll-finds-11654507800>

⁵⁷ https://politicalcapital.hu/news.php?article_read=1&article_id=3105 az

republikánusok gyengébb eredményt értek el az előzetes várakozásokhoz képest. Ez azt mutatja, hogy a politikai megosztottság felülírta a gazdasági, és benne az inflációs helyzet értékelését, ami így nem vált a választást eldöntő legfontosabb üggyé.

Összességében az infláció évtizedek óta nem látott mértéke az egész nyugati világban meghatározó témává vált az elmúlt két évben. Önmagában azonban nem okozott politikai földrengést az árak emelkedése, noha a kormányok számára jelentős kihívást jelentett gazdasági és szociális hatásait tekintve. **Az inflációval kapcsolatos politikai diskurzusok általában részévé váltak egy átfogóbb témának, így az energiaválság vagy a háború keretében jelentek meg.**

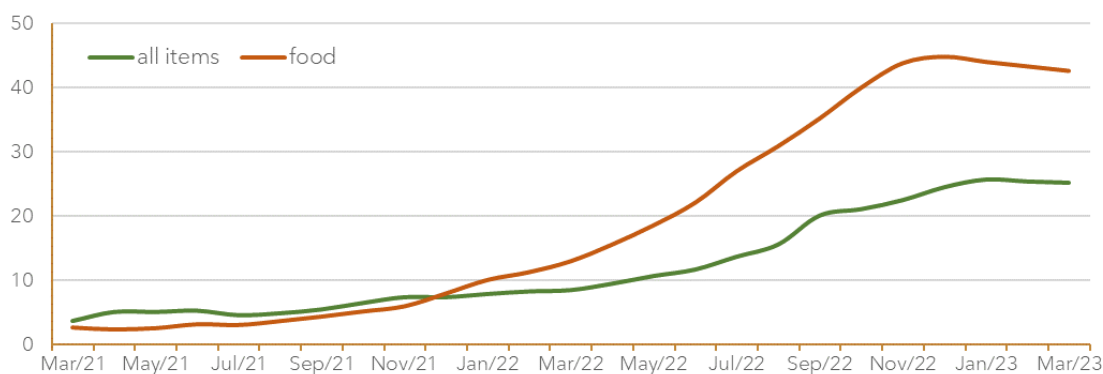
Magyar sajátosságok

Nemzetközi összehasonlításban a magyarországi inflációs válság több vonatkozásban is kivételes.

Először is a magyarországi infláció mértéke kiugróan magas: 2022 novembere óta a magyar infláció a legmagasabb az Európai Unióban. Ettől kezdve az Oroszországnak leginkább kitett balti országokat is magunk mögé utasítottuk. A kelet-közép-európai országokhoz képest pedig mintegy tíz százalékponttal nagyobb a magyarországi infláció, az Eurostat adatai alapján.⁵⁸

A legfrissebb, 2023. márciusi adatok szerint a fogyasztói árak 25,2 százalékkal nőttek a tavalyi év azonos időszakához képest, ezen belül az élelmiszereké 42,6 százalékkal.

Az infláció a 2023. januári 25,7 százalékos tetőzést követően csak néhány tized százalékponttal csökkent. Az első negyedévben inkább egyfajta platóról beszélhetünk, nem érdemi csökkenésről. Az élelmiszerek esetében a drágulás decemberen volt a legmagasabb, az akkor mért 44,8 százalékhöz képest a mostani érték sem tekinthető érdemi javulásnak.

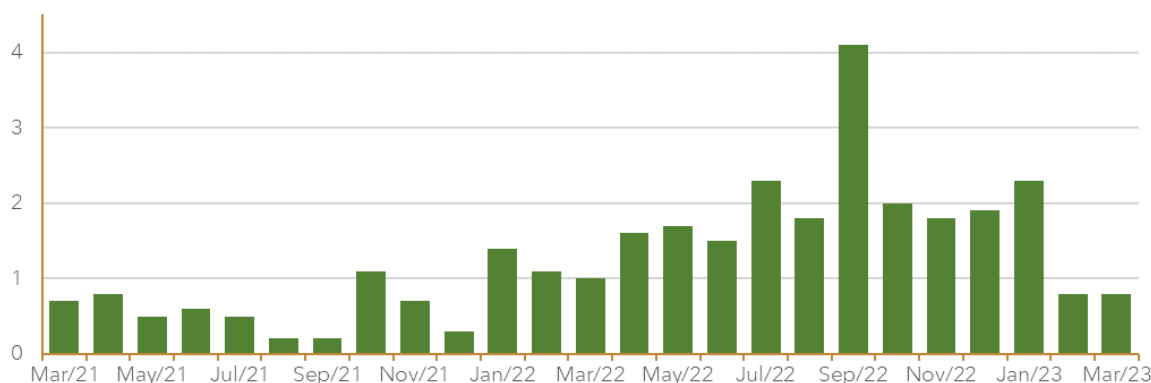

Az infláció mértéke az elmúlt két évben (forrás:KSH)

A kilátások szempontjából kedvező, hogy az infláció havi emelkedése lelassult: márciusban csak 0,8 százalékkal emelkedtek az árak februárhoz képest. Ez előrevetíti, hogy elindulhat az infláció dinamikusabb mérséklődése. Ezt erősíti a bázishatás (az árak tavaly nyáron kezdtek erőteljesebben meglódulni), valamint a lakossági fogyasztás erőteljes visszaesése miatt

⁵⁸ <https://g7.hu/adat/20230414/a-magyar-inflacio-10-szazalekponttal-jar-kozep-europa-elott/>

lecsökkent kereslet. Ugyanakkor a háború elhúzódása miatt bizonytalan nemzetközi környezet továbbra is inkább felfelé mutató kockázatokat hordoz.

Az infláció mértéke az elmúlt két évben (forrás: KSH)

Az infláció mérséklődését Orbán Viktor sem tartotta kielégítő mértékűnek. „Ami eddig történt, az kevés” – fogalmazott a miniszterelnök április 14-én, majd bejelentette, hogy egyelőre nem vezet ki az április végén lejáró árstopokat. Bár egyelőre csak június 30-áig hosszabbították meg, továbbra is annak van a legnagyobb esélye, hogy a nyár végén vezet ki az ársapkákat. Amennyiben pedig a miniszterelnök által év végére elérendő célként kitűzött egyszámjegyű infláció megvalósulása bizonytalanra válik, akkor elképzelhető, hogy még tovább hatályban maradnak az ársapkák. Mindez annak ellenére várható, hogy vannak olyan elemzések is – például a Magyar Nemzeti Banké⁵⁹ –, amelyek szerint épp a hatósági árak jelentik az egyik olyan tényezőt, amelyek hozzájárultak az árak emelkedéséhez.

A hazai inflációs válság kivételes abból a szempontból is, hogy az Orbán-kormány a nyilvánosságban meglévő dominanciáját kihasználva szinte kizárólag a háborúval, illetve az Oroszországra kirótt európai szankciókkal magyarázza a magas inflációt. Ennek megfelelően a kormányzati narratíva „háborús inflációról” vagy „szankciós inflációról” szól. Ezt az üzenetet az elmúlt egy évben átfogó kormányzati kampány keretében is megfogalmazta a kormány, miközben a kizárólagos külső okok elméletét épp a nemzetközi összehasonlító adatok cáfolják. Ha ugyanis a szankciók jelentenék az infláció legfőbb okát, akkor az Európai Unió országaiban és főként a térségben a magyarhoz hasonló nagyságrendű számokat látnánk.

A hazai infláció emelkedése valójában jóval a háború kitörése előtt, 2020 elején megindult. Sőt, Surányi György volt jegybankelnök szerint⁶⁰ az okok a világjárvány előttre, egészen 2017-ig visszavezethetők. Ekkortól gyorsult évente 1-1,5 százalékkal, hogy 2020 elejére, tehát közvetlenül a Covid-válság előttre már 5 százalék közelében legyen. Ehhez adódott hozzá a járvány utáni energiaválság, majd a háború hatása, a forint hosszú éveken át tartó tudatos gyengítésének a hatása és a 2022-es országgyűlési választás előtti példátlan mértékű

⁵⁹ <https://www.mnb.hu/sajtoszoba/sajtokozlomenyek/2022-evi-sajtokozlomenyek/mnb-abrakeszlet-az-elelmiszerek-es-uzemanyagok-inflacioja-magyarorszagon>

⁶⁰ <https://444.hu/2023/04/15/nem-veletlen-hogy-magyarorszagon-lett-kiugroan-magas-az-inflacio>

kormányzati osztogatás következménye, és további olyan belső gazdasági tényezők, amelyeknek semmi köze a háborúhoz vagy a szankciókhoz.⁶¹

A magyarországi inflációs válság harmadik jellemzője, hogy a kormányzati narratíva szinte tökéletesen belesimul a Kreml háborúval kapcsolatos propagandájába.⁶² Eszerint az inflációt okozó gazdasági, energia- és élelmiszerválságot „Brüsszel” és általában „a Nyugat” politikája okozza. Az európai energia- és szankciópolitika ugyanis Oroszországot nem kényszeríti térdre, de Európát károsítja, mivel pörgeti az inflációt és energiahiányt okoz. A szankciók váratlan hatásai, mint például az élelmiszerárak emelkedése, valamint az afrikai élelmiszerhiány és éhínség a rossz nyugati politikák következménye. A narratíva – szemben a fent említett nyugat-európai narratívákkal – Oroszország szerepét és felelősségét egyáltalán nem említi.

Ennek érzékletes példája a kormányzati irányítású média egyik legolvasottabb hírportáljának, az Origionak egy 2022 végén publikált cikke⁶³, amely az „Éheznek és fagyoskodnak a britek a szankciós infláció miatt” címet viseli. A Századvég Közéleti Tudásközpont Alapítvány elemzőjével készített interjú olyan állításokat tartalmaz, miszerint „az elhibázott brüsszeli szankciók szerte Európában olyan energia és inflációs válságot eredményeztek, amibe sorra bukhatnak bele a szankció- és háborúpárti kormányok”.

Az ilyen mondatok az inflációs válság összetettségének ismeretében megmosolyogtatónak tűnhetnek. A magyar közvéleményre gyakorolt hatást tekintve azonban a nyilvánosság egészéből ömlő hasonló kormányzati narratíva nagyon is hatékony. A Publicus Intézet kutatása szerint⁶⁴ például 2022 októberéhez képest 14 százalékponttal csökkent azok aránya (79 százalékról 65 százalékra), akik szerint a kormány gazdaságpolitikája inkább felelős az élelmiszerárak emelkedéséért. Egyúttal pedig szintén 2022 októberéhez képest 6 százalékponttal növekedett azok aránya, akik szerint a brüsszeli szankciók a felelősök inkább a mostani áráért. Az energiaárak és általában az infláció növekedéséért pedig még többen teszik felelőssé a „brüsszeli szankciókat”.

Mindez belpolitikai értelemben siker ugyan a kormány számára, az infláció kezelése szempontjából önbecsapás és kudarc. **A magyarországi infláció azért is magasabb és csökken lassabban, mint a többi európai országban, mert a kormány rabja a saját felelősségváró narratívájának, és nem az infláció valós okait igyekszik kezelni.**

⁶¹ Király Júlia: MI JÖN AZ ANDALÍTÓ TÍZES ÉVEK UTÁN? Külgazdaság 67. évfolyam 2023/1-2

⁶² https://politicalcapital.hu/konyvtar.php?article_read=1&article_id=3043

⁶³ <https://www.origo.hu/nagyvilag/20221104-ehezest-es-fagyoskodast-hoz-a-haboru-a-britekre.html>

⁶⁴ <https://index.hu/belfold/2023/03/20/inflacio-publicus-felmeres-dragulas-orban-kormany-intezkedes/>